

Προπτυχιακή Εργασία

Ηλιάδη Μαρία

Σύνταγμα και Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή

ΕΘΝΙΚΟ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

« ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΥΠΟΒΟΗΘΟΥΜΕΝΗ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ »

Μάθημα : ΑΤΟΜΙΚΑ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
Υπεύθυνοι καθηγητές : Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος ,
Σπυρίδων Βλαχόπουλος

Ηλιάδη Μαρία
ΑΜ : 1340200300132

ΑΘΗΝΑ 2005

ΕΙΣΑΓΩΓΗ :

Οι ραγδαίες εξελίξεις και οι αδιαμφισβήτητες πρόοδοι στους τομείς της Ιατρικής και της Γενετικής έχουν γεννήσει αναρίθμητες ελπίδες και φόβους. Ελπίδες σχετικά με την καταπολέμηση της στειρότητας και την ικανοποίηση της έμφυτης επιθυμίας αποκτήσεως φυσικών απογόνων. Τα αίτια πολλών ανίατων κληρονομικών ασθενειών επιζητούν την επίλυσή τους. Ελπίδες ως προς τη δυνατότητα προβλέψεως της προδιαθέσεως για ορισμένες ασθένειες και της εγκαίρου λήψεως των αναγκαίων προφυλάξεων.

Οι φόβοι που προκλήθηκαν οφείλονται ακριβώς στις ίδιες τις δυνατότητες των νέων ιατρικών μεθόδων: φόβοι ως προς τους κινδύνους, οι οποίοι συνοδεύουν τις νέες μεθόδους και δεν έχουν ακόμη καταγραφεί πλήρως, φόβοι ως προς την πιθανότητα γενίκευσης της προσφυγής στις νέες θεραπείες καταπολεμήσεως της στειρότητας χωρίς να συντρέχουν οι προϋποτιθέμενες ιατρικές ενδείξεις, με αποτέλεσμα τη βαθμιαία τροποποίηση παραδοσιακών

αντιλήψεων σχετικά με την έννοια και το ρόλο των γονέων και της οικογένειας' φόβοι σχετικά με την πιθανότητα αξιοποίησης των γενετικών πληροφοριών στον εργασιακό χώρο, κατά τρόπο, ο οποίος δεν εγγυάται την προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων' τέλος φόβοι, ότι μέσω της δημιουργίας εμβρύων in vitro η ανθρώπινη ζωή θα υπόκειται σε επεμβάσεις και γενικά, θα μετατραπεί σε αντικείμενο ανεξέλεγκτης έρευνας ή αμφισβητούμενης θεραπείας ή, τέλος, σε εργαλείο ασκήσεως ευγονικής πολιτικής: μια δυνατότητα που δημιουργεί με τον κάποτε προφητικό «γενναίο, νέο κόσμο» του Χάξλεου ο οποίος σήμερα δεν εμφανίζεται πλέον ως τελείως εξωπραγματικός. Λαμβάνοντας υπόψη τους φόβους αυτούς σε ένα μεταβαλλόμενο πεδίο όπως αυτός της Βιοϊατρικής και της Γενετικής Τεχνολογίας, σκόπιμο είναι να εξετάσουμε διεξοδικά τις σύγχρονες μεθόδους υποβοηθούμενης

αναπαραγωγής, την κατοχύρωσή τους από το Ελληνικό Σύνταγμα και τα πιθανά προβλήματα που ανακύπτουν.

Η Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή αποτελεί το άλλο πρόσωπο της Γενετικής Τεχνολογίας. Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται στην Ιατρική επιστήμη για να δηλωθούν όλες οι μέθοδοι με τις οποίες επιτυγχάνεται η σύλληψη και η κυοφορία του εμβρύου χωρίς σεξουαλική επαφή με τη συνδρομή της ιατρικής επιστήμης.

Η Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή και η συμβολή της στην ευτυχία ενός ζευγαριού δεν αμφισβητείται πλέον παρά τις αρχικές αντιδράσεις σχετικά με τις σύγχρονες μεθόδους αντισύλληψης.

ΕΘΝΙΚΟ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

« ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΥΠΟΒΟΗΘΟΥΜΕΝΗ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ »

Μάθημα : ΑΤΟΜΙΚΑ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
Υπεύθυνοι καθηγητές : Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος ,
Σπυρίδων Βλαχόπουλος

Ηλιάδη Μαρία
ΑΜ : 1340200300132

ΑΘΗΝΑ 2005

ΕΙΣΑΓΩΓΗ :

Οι ραγδαίες εξελίξεις και οι αδιαμφισβήτητες πρόοδοι στους τομείς της Ιατρικής και της Γενετικής έχουν γεννήσει αναρίθμητες ελπίδες και φόβους. Ελπίδες σχετικά με την καταπολέμηση της στειρότητας και την ικανοποίηση της έμφυτης επιθυμίας αποκτήσεως φυσικών απογόνων. Τα αίτια πολλών ανιάτων κληρονομικών ασθενειών επιζητούν την επίλυσή τους. Ελπίδες ως προς τη δυνατότητα προβλέψεως της προδιαθέσεως για ορισμένες ασθένειες και της εγκαίρου λήψεως των αναγκαίων προφυλάξεων.

Οι φόβοι που προκλήθηκαν οφείλονται ακριβώς στις ίδιες τις δυνατότητες των νέων ιατρικών μεθόδων: φόβοι ως προς τους κινδύνους, οι οποίοι συνοδεύουν τις νέες μεθόδους και δεν έχουν ακόμη καταγραφεί πλήρως' φόβοι ως προς την πιθανότητα γενίκευσης της προσφυγής στις νέες θεραπείες καταπολεμήσεως της στειρότητας χωρίς να συντρέχουν οι προϋποτιθέμενες ιατρικές ενδείξεις, με αποτέλεσμα τη βαθμιαία τροποποίηση παραδοσιακών αντιλήψεων σχετικά με την έννοια και το ρόλο των γονέων και της οικογένειας' φόβοι σχετικά με την πιθανότητα αξιοποίησεως των γενετικών πληροφοριών στον εργασιακό χώρο, κατά τρόπο, ο οποίος δεν εγγυάται την προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων' τέλος φόβοι, ότι μέσω της δημιουργίας εμβρύων in vitro η ανθρώπινη ζωή θα υπόκειται σε επεμβάσεις και γενικά , θα μετατραπεί σε αντικείμενο ανεξέλεγκτης έρευνας ή αμφισβητούμενης θεραπείας ή , τέλος , σε εργαλείο ασκήσεως ευγονικής πολιτικής : μια δυνατότητα που δημιουργεί με τον κάποτε προφητικό «γενναίο , νέο κόσμο » του Χάξλεου ο οποίος σήμερα δεν εμφανίζεται πλέον ως τελείως εξωπραγματικός. Λαμβάνοντας υπόψη τους φόβους αυτούς σε ένα μεταβαλλόμενο πεδίο όπως αυτός της Βιοϊατρικής και της Γενετικής Τεχνολογίας , σκόπιμο είναι να εξετάσουμε διεξοδικά τις σύγχρονες μεθόδους υποβοηθούμενης

αναπαραγωγής , την κατοχύρωσή τους από το Ελληνικό Σύνταγμα και τα πιθανά προβλήματα που ανακύπτουν .

Η Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή αποτελεί το άλλο πρόσωπο της Γενετικής Τεχνολογίας. Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται στην Ιατρική επιστήμη για να δηλωθούν όλες οι μέθοδοι με τις οποίες επιτυγχάνεται η σύλληψη και η κυοφορία του εμβρύου χωρίς σεξουαλική επαφή με τη συνδρομή της ιατρικής επιστήμης.

Η Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή και η συμβολή της στην ευτυχία ενός ζευγαριού δεν αμφισβητείται πλέον παρά τις αρχικές αντιδράσεις σχετικά με τις σύγχρονες μεθόδους αντισύλληψης.

Περιεχόμενα :

ΕΙΣΑΓΩΓΗ : 2

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΥΠΟΒΟΗΘΟΥΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ 6

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΥΠΟΒΟΗΘΟΥΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ 7

1. Σπερματέγχυση 7

2. Εξωσωματική γονιμοποίηση (in vitro Fertilization 7

3. Έκπλυση (Lavage , Asspulen) 8

4. Μεταφορά γαμετών στις σάλπιγγες ή μεταφορά ζυγωτού στις σάλπιγγες 8

5 . Εγκυμοσύνη μέσω φέρουσας ή υποκατάστατης μητέρας 9

6 . Κλωνοποίηση 10

Η επιτρεπτή χρήση του ανθρώπινου γενετικού υλικού στη Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική 11

α. Το γενετικό υλικό ως πράγμα 12

Η επιτρεπτή χρήση του γενετικού υλικού ως παραδοχή του Συντάγματος 14

α. Η προστασία της αναπύξεως της προσωπικότητας βάσει του άρθρου 5 παρ . 1 του Συντάγματος 14

β. Η θεμελίωση του δικαιώματος αποκτήσεως φυσικών απογόνων στο άρθρο 5 παρ . 1 του Συντάγματος 15

Ειδικά προβλήματα συνδεόμενα με τις μεθόδους υποβοηθούμενης αναπαραγωγής 18

I. Ομόλογη γονιμοποίηση 18

α. Γονιμοποίηση « post mortem », γονιμοποίηση με σπέρμα αποθανόντος συζύγου 18

β. Κυοφορία εμβρύου από τη σύζυγο , μετά το θάνατο του συζύγου 19

II . Ετερόλογη γονιμοποίηση 20

α. Η επιλογή ορισμένου σπέρματος 20

β. Επιτρέπεται η δωρεά ωαρίου ; 21

III. Εξωσωματική γονιμοποίηση 22

α. Η δυνατότητα επιλογής του φύλου του παιδιού 23

Η συνταγματική προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας υπό το πρίσμα των νέων ιατρικών τεχνών 24

β. Υπεράριθμα έμβρυα in - vitro 25

IV. Φέρουσα μητέρα και υποκατάστατη μητέρα 28

V. Απαγόρευση της αναπαραγωγικής κλωνοποίησης ανθρώπων από το Σύνταγμα , η κλωνοποίηση ως προστατευόμενη εκδήλωση της επιστημονικής ελευθερίας 32

α. Η θεραπευτική κλωνοποίηση 33

β. Η κλωνοποίηση μη ανθρώπινων οργανισμών 33

Οι φορείς του δικαιώματος προσφυγής στις τεχνικές της Υποβοηθούμενης αναπαραγωγής 34

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ και ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ 36

Συντομογραφίες 37

Συμπερασματικές Κρίσεις 38

Περίληψη 39

Summary of the project 39

Λήμματα 40

Βιβλιογραφία 40

Ελληνική 40

Εφημερίδες 40

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΥΠΟΒΟΗΘΟΥΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Όπως προείπαμε ο όρος « υποβοηθούμενη αναπαραγωγή » δηλώνει όλες τις μεθόδους με τις οποίες επιτυγχάνεται η σύλληψη και η κυοφορία του εμβρύου χωρίς σεξουαλική επαφή με τη συμβολή των επιτευγμάτων της ιατρικής επιστήμης. Ο όρος αποτελεί μετάφραση αντίστοιχων όρων ξένων γλωσσών : assistierte Fortpflanzung , assisted reproduction , procreation medicalement assistee κ.λ.π.

Υπό τον όρο Γενετική Τεχνολογία εννοούνται όλες οι μέθοδοι με τις οποίες καθίσταται δυνατή η επέμβαση στη δομή των ευρισκομένων στον πυρήνα του κυττάρου γονιδίων. Ως έμβρυο χαρακτηρίζεται στην ελληνική γλώσσα , το γονιμοποιημένο ωάριο από της στιγμή της γονιμοποιήσεως μέχρι του τέλους της εγκυμοσύνης. Σημείο επαφής των σαφώς κεχωρισμένων τεχνικών της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής και της γενετικής αποτελεί η δυνατότητα γενετικών επεμβάσεων επί των γεννητικών κυττάρων (ωαρίων και σπερματοζωαρίων) και επί των -εκτός μητρικού σώματος - εμβρύων. Πρέπει παρενθετικά να τονισθεί ότι οι μέθοδοι της γενετικής έχουν προκαλέσει την τελευταία ιδίως δεκαετία έναν έντονο προβληματισμό με σημαντικές συνταγματικές προεκτάσεις , διαφορετικής όμως υφής από εκείνη που ενδιαφέρει την παρούσα μελέτη. Πρόκειται για τις περιπτώσεις όπου , με τη βοήθεια της τεχνικής, αποκαλύπτονται πριν ή και μετά από τη γέννηση τα δεδομένα του ανθρώπινου γενετικού κώδικα . Εδώ δε «χρησιμοποιείται » κατά κυριολεξία το ίδιο το γενετικό υλικό και , ιδίως δεν ενδιαφέρει άμεσα η εγγενής δυνατότητα μεταλλαγής της φύσης του .

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΥΠΟΒΟΗΘΟΥΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Οι σύγχρονες μέθοδοι της γενετικής εξασφαλίζουν νέες δυνατότητες τεκνοποιίας . Οι τεχνικές της τεχνητής αναπαραγωγής δεν προϋποθέτουν τη σεξουαλική επαφή , ούτε καν την αξιοποίηση γενετικού υλικού προερχόμενου οπωσδήποτε από εκείνον που θέλει να αποκτήσει παιδί . Ιδίως η μέθοδος της εξωσωματικής γονιμοποίησης οδήγησε ουσιαστικά σε έναν έλεγχο της αναπαραγωγικής διαδικασίας από τη σύγχρονη επιστήμη , επιτρέποντας τον «κερματισμό » των διαφόρων σταδίων .

1. Σπερματέγχυση :

Πρόκειται για την παλαιότερη μέθοδο επιτεύξεως εγκυμοσύνης χωρίς σεξουαλική επαφή. Για πρώτη φορά αναφέρεται ότι πραγματοποιήθηκε στην Αγγλία από τον Hunter το 1799 . Κατά τη διαδικασία αυτή το σπέρμα του συζύγου ή του επιλεγμένου δότη τοποθετείται στον τράχηλο ή στη μήτρα της γυναίκας , με απλή ιατρική μέθοδο ακίνδυνη για τη γυναίκα , χωρίς να αλλοιώνεται η ποιότητα του σπέρματος και χωρίς επιπτώσεις στο παιδί που θα γεννηθεί . Η σπερματέγχυση διακρίνεται σε ομόλογη και ετερόλογη . Η «ομόλογη» σπερματέγχυση με σπέρμα του συζύγου πραγματοποιείται μετά από σαφείς ιατρικές ενδείξεις και από τη φύση της δε δημιουργεί νομικά προβλήματα . Η «ετερόλογη» σπερματέγχυση με σπέρμα επιλεγμένου δότη αποτελεί σήμερα τη μόνη μέθοδο πρόκλησης εγκυμοσύνης για το ένα τέταρτο περίπου των ζευγών που αντιμετωπίζουν πρόβλημα στειρότητας αναγόμενο στο σύζυγο . Η σπερματέγχυση στην Ελλάδα ξεκίνησε πριν από περίπου τριάντα χρόνια με νωπό σπέρμα . Σήμερα πραγματοποιείται με νωπό και ελάχιστα με κατεψυγμένο σπέρμα . Η πρώτη Τράπεζα σπέρματος ιδρύθηκε το 1975 από ιδιώτη .

2. Εξωσωματική γονιμοποίηση (in vitro Fertilization

Στη μέθοδο αυτή χρησιμοποιείται το σπέρμα του συζύγου (στο ομόλογο σύστημα) ή επιλεγμένου δότη (στο ετερόλογο σύστημα) για να γονιμοποιήσει νωπά ή κατεψυγμένα ωάρια της συζύγου ή άλλης γυναίκας εκτός του μητρικού σώματος . Στη συνέχεια , μετά από περίπου 72 ώρες από τη γονιμοποίηση , το γονιμοποιημένο ωάριο μεταφέρεται στη μήτρα της γυναίκας που θα το κυοφορήσει . Η διαδικασία αυτή είναι βεβαίως πολύ πιο πολύπλοκη από τη σπερματέγχυση : τα ωάρια λαμβάνονται μετά από ορμονολογική προετοιμασία της γυναίκας .

3. Έκπλυση (Lavage , Asspulen)

Κατά την τεχνική αυτή το σπέρμα του συζύγου στείρου ζεύγους χρησιμοποιείται για να γονιμοποιήσει τρίτη γυναίκα , συνήθως με την τεχνική της σπερματέγχυσης . Μετά από πέντε ημέρες , χρόνος που απαιτείται για ιατρικές διεργασίες , παραλαμβάνεται το έμβρυο και τοποθετείται στην προετοιμασμένη για αυτόν το σκοπό μήτρα της συζύγου , για περαιτέρω εμφύτευση και ανάπτυξη . Ωστόσο η μέθοδος αυτή δεν έχει διαδοθεί και τείνει να καταργηθεί.

4. Μεταφορά γαμετών στις σάλπιγγες ή μεταφορά ζυγωτού στις σάλπιγγες

Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή , η οποία άρχισε να εφαρμόζεται από το 1985 , οι δύο γαμέτες , σπερματοζωάρια και ωάρια , εισάγονται μέσα στις δύο σάλπιγγες , μέσω λαπαροσκοπικής χειρουργικής . Η ιατρική επέμβαση επιδιώκει την επιλογή των γαμετών πριν από τη γονιμοποίηση και την τοποθέτησή τους στο φυσικό περιβάλλον που γίνεται η γονιμοποίηση , δηλαδή στις σάλπιγγες . Η μέθοδος αυτή είναι πολύ σημαντική για τα άτομα των οποίων οι θρησκευτικές πεποιθήσεις δεν επιτρέπουν την προσφυγή στις άλλες ιατρικές τεχνικές . Παραλλαγή της μεθόδου αυτής είναι να γονιμοποιείται το ωάριο εξωσωματικά και ο ζυγωτός να τοποθετείται στη σάλπιγγα (ZIFT) . Τα ποσοστά της επιτυχίας αυτών των μεθόδων είναι υψηλότερα της συνήθους εξωσωματικής γονιμοποίησης .

5 . Εγκυμοσύνη μέσω φέρουσας ή υποκατάστατης μητέρας

Οι δύο αυτές δυνατότητες συνήθως αναφέρονται μαζί , αν και βασίζονται σε δύο διαφορετικές επιστημονικές τεχνικές . Στην περίπτωση της φέρουσας μητέρας , τα ωάρια και τα σπερματοζωάρια των συζύγων γονιμοποιούνται in vitro και στη συνέχεια το συλληφθέν έμβρυο κυοφορείται από τρίτη γυναίκα , η οποία συμφωνεί να το παραδώσει μετά τη γέννησή του στους φυσικούς του γονείς . Στην περίπτωση της υποκατάστατης μητέρας το σπέρμα του συζύγου γονιμοποιείται , μια τρίτη γυναίκα , η οποία συμφωνεί να κυοφορήσει και να το παραδώσει μετά τον τοκετό στον άνδρα και τη γυναίκα του , η οποία έχει το πρόβλημα στειρότητας . Στην περίπτωση αυτή το παιδί έχει ως φυσικούς γονείς το σύζυγο της στείρας γυναίκας και την τρίτη γυναίκα , από την οποία προέρχονται τα ωάρια και η οποία το κυοφόρησε . Η προσφυγή στη γονιμότητα τρίτης γυναίκας , πλην της συζύγου , θεωρούταν επιτρεπτή σε παλαιότερες κοινωνίες , λόγω της μεγάλης σημασίας που απέδιδαν στην ύπαρξη φυσικών απογόνων .

6 . Κλωνοποίηση

Η πιθανότητα της επιτυχημένης εφαρμογής της μεθόδου της κλωνοποίησης στον άνθρωπο δημιουργεί ποικίλα ζητήματα συνταγματικού προβληματισμού . Η κλωνοποίηση πάντως είναι κατ' αρχήν μια μέθοδος αναπαραγωγής και ως τέτοια πρέπει να εξετασθεί στο σημείο αυτό της μελέτης .

Πρόκειται για τη μέθοδο αναπαραγωγής , στην οποία επιδιώκεται η παραγωγή γενετικά ταυτόσημων οργανισμών , με διαίρεση του εμβρύου ή μεταφορά πυρήνα κυττάρου σε ωάριο του οποίου έχει αφαιρεθεί ο πυρήνας . Προς το παρόν η μέθοδος αυτή έχει εφαρμοσθεί με επιτυχία μόνο σε ζώα (περίπτωση Dolly) .

Η επιτρεπτή χρήση του ανθρώπινου γενετικού υλικού στη Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική

Παρά τη σταδιακή εξοικείωση και της ελληνικής κοινωνίας με τις εφαρμογές της γενετικής -

ιδίως στον τομέα της τεχνητής αναπαραγωγής - ο κοινός νομοθέτης δεν έχει προχωρήσει ακόμα στη θέσπιση ειδικής νομοθεσίας . Η σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική περιλαμβάνει το πρώτο ολοκληρωμένο σώμα κανόνων του θετικού δικαίου για την έστω και σε αδρές γραμμές ρύθμιση της χρήσης του γενετικού υλικού .

Το ουσιαστικό μέρος της Σύμβασης επεκτείνεται και σε άλλα αντικείμενα στο ευρύτερο πεδίο της ιατρικής . Οι κυρίως ενδιαφέρουσες διατάξεις ωστόσο , περιλαμβάνονται στα κεφάλαια IV , V και VII , τα σχετικά με το «ανθρώπινο γονιδίωμα» , την « επιστημονική έρευνα » .Υπάρχουν επίσης δύο καταστατικές διατάξεις , οι οποίες επιβεβαιώνουν γνωστές αρχές των σύγχρονων συνταγματικών κειμένων . Έτσι το άρθρο 1 της Σύμβασης προβλέπει στο πρώτο του εδάφιο ότι :

« Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα προστατεύουν την αξιοπρέπεια και την ταυτότητα κάθε ανθρώπινου όντος και θα εγγυώνται το σεβασμό της ακεραιότητας και των λοιπών δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών κάθε ανθρώπινου όντος , χωρίς διάκριση , σε σχέση με την εφαρμογή της Βιολογίας και της Ιατρικής ».

Το δε άρθρο 2 εξειδικεύει αυτή τη μορφή προστασίας , προβλέποντας ότι :

« Τα συμφέροντα και η ευημερία του ανθρώπινου όντος θα υπερισχύουν έναντι μόνο του κοινωνικού συμφέροντος ή της επιστήμης » .

Σε έναν τομέα όπου δοκιμάζεται η σχέση της τεχνολογίας με τη βιολογία του ανθρώπινου οργανισμού , είναι προφανές ότι η κανονιστική αυτών των δύο προβλέψεων εξαρτάται από την κατάλληλη αποσαφήνιση του όρου « ανθρώπινο ον » . Η Σύμβαση περιέχει τα βασικά στοιχεία για μια τέτοια αποσαφήνιση .

α. Το γενετικό υλικό ως πράγμα

Η πρώτη παρατήρηση στην οποία καταλήγει κανείς ερμηνεύοντας τη Σύμβαση , είναι ότι ορισμένες μορφές ανθρώπινου γενετικού υλικού αναμφισβήτητα δεν περιλαμβάνονται στον όρο

« ανθρώπινο ον » με το παραπάνω περιεχόμενό του .

Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει ιδίως για τις απλές μορφές γενετικού υλικού , δηλαδή γαμέτες , πυρήνες κυττάρων , αλλά και γονιμοποιημένα ωάρια, τουλάχιστον κατά το χρονικό διάστημα που ακολουθεί αμέσως μετά τη στιγμή της σύλληψης . Οι διατάξεις της Σύμβασης επιτρέπουν κατά τρόπο αμφίβολο μια ορισμένη χρήση του εν λόγω γενετικού υλικού . Έταται : 1) επιτρέπονται επεμβάσεις στο ανθρώπινο γονιδίωμα για διαγνωστικούς ή θεραπευτικούς σκοπούς , 2) επιτρέπεται η χρήση τεχνικών της ιατρικώς υποβοηθούμενης τεκνοποίησης , η οποία εξ ορισμού προϋποθέτει επέμβαση στην ιδιοσυστασία του γενετικού υλικού , και 3) επιτρέπεται οι υπό όρους η έρευνα σε έμβρυα in vitro που επίσης προϋποθέτει ανάλογες επεμβάσεις .Κατά τη Σύμβαση , η δυνατότητα χρήσης του ανθρώπινου γενετικού υλικού δεν είναι απεριορίστη . Η προστασία της βιολογικής ιδιοσυστασίας του αναγνωρίζεται ως ιδιαίτερη αξία και επιβάλλεται με συγκεκριμένες προβλέψεις .

Έτσι η τεχνητή αναπαραγωγή δε μπορεί να προσανατολίζεται στην προεπιλογή του φύλου του παιδιού , εκτός αν επιδιώκεται να αποφευχθεί σοβαρή κληρονομική αρρώστια η οποία συνδέεται με το φύλο .Οι προβλέψεις αυτές προσδιορίζουν τελικά μία πολύ « στενή » έννοια χρήσης , στο περιεχόμενο της οποίας περιλαμβάνονται μόνο ενέργειες που αποβλέπουν είτε στο σκοπό της αναπαραγωγής είτε στην αντιμετώπιση παθολογικών καταστάσεων που μπορεί να συνοδεύουν έναν μελλοντικό ανθρώπινο οργανισμό .Η Σύμβαση , λοιπόν , φαίνεται από πρώτη άποψη να θεωρεί ως μη επιτρεπτή χρήση του ανθρώπινου γενετικού υλικού ιδίως όσες ερευνητικές πρακτικές ανιχνεύουν άγνωστες δυνατότητες της ανθρώπινης βιολογίας , καλλιεργώντας εντυπώσεις «επιστημονικής φαντασίας» στην κοινή γνώμη .Πραγματικά σήμερα τουλάχιστον , οι κίνδυνοι της ευγονικής επιλογής ή της δημιουργίας υβριδικών οργανισμών , προορισμένων να εξυπηρετήσουν έναν κοινωνικό ωφελιμισμό χωρίς όρια , προβάλλουν στο βάθος των σκέψεων για αυτές τις άγνωστες δυνατότητες που προαναγγέλλει η έκρηξη της γενετικής . Έναν τέτοιο προβληματισμό μπορεί κανείς να διακρίνει « πίσω από τις λέξεις » του Προοιμίου της Σύμβασης , το οποίο κάνει λόγο για κατάχρηση της Βιολογίας και της Ιατρικής . Και εδώ ακριβώς έγκειται το ηθικοπολιτικό θεμέλιο όσων περιορισμών στη χρήση του γενετικού υλικού που τελικά υιοθετήθηκαν .

Ωστόσο , η νομική επιστήμη δε συναντά για πρώτη φορά ένα παρόμοιο περιοριστικό καθεστώς στη χρήση « πραγμάτων » . Είναι πάντως σαφές ότι ο λόγος της καθιέρωσης ενός ιδιαίτερου καθεστώτος προστασίας δεν έγκειται στην αναγνώριση μίας αξίας per se σε αυτά τα πράγματα . Έγκειται αντίθετα , στην αναγνώριση της αξίας του ανθρώπου στον οποίον ανήκουν . Γιατί αν υποθεθεί ότι η χρήση τους δεν γνωρίζει κανέναν απολύτως περιορισμό ,

τότε η εν λόγω αξία θα είχε αυτόματα αναιρεθεί με μία μορφή « εξαντικειμενισμού » του υποκειμένου της: ο άνθρωπος θα αντιμετωπιζόταν ως απλό άθροισμα συστατικών , ιστών και οργάνων, αποσυνδεδεμένων από την προσωπικότητά του και τελικά από την αυτονομία του . Με ρητές προβλέψεις και η Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική αναφέρεται στην προστασία των ανεξάρτητων από το γενετικό υλικό βιολογικών στοιχείων του ανθρώπου .

Η επιτρεπτή χρήση του γενετικού υλικού ως παραδοχή του Συντάγματος

Επειδή η επιθυμία για παιδιά αποτελεί στοιχειώδη εκδήλωση της αναπτύξεως της προσωπικότητας και για πολλούς ανθρώπους η επιθυμία να αποκτήσουν και να αναθρέψουν παιδιά αποτελεί το κυρίαρχο στοιχείο που δίνει νόημα στη ζωή τους , η ακούσια στεκνία γίνεται αντιληπτή ως σοβαρό πρόβλημα . Αυτό ισχύει για τους ανθρώπους οι οποίοι εξαιτίας οργανικών λόγων δε μπορούν να αποκτήσουν παιδιά ή λόγω γενετικών προβλημάτων ή ενδεχομένων προβλημάτων της υγείας των παιδιών , το αποφεύγουν . Ο περιορισμός της δυνατότητας προσφυγής στις σύγχρονες μεθόδους τεχνητής γονιμοποίησης προσβάλλει συνεπώς το συνταγματικό δικαίωμα της προσωπικής τους ελευθερίας .

Αναφερόμενος , με τις διατάξεις 2 παρ. 1 και 5 παρ.1 του Συντάγματος , στον « σεβασμό της αξίας του ανθρώπου » και στην « προστασία της ζωής » , ο συντακτικός νομοθέτης όρισε από τη δική του πλευρά τις βασικές παραμέτρους που πρέπει να ληφθούν υπόψη για τη σκιαγράφηση του συνταγματικού χαρακτηρισμού του ανθρώπινου γενετικού υλικού .

α. Η προστασία της αναπτύξεως της προσωπικότητας βάσει του άρθρου 5 παρ . 1 του Συντάγματος

Υπό το Σύνταγμα του 1975 η προσωπικότητα προστατεύεται αφενός μέσω διατάξεων με τις οποίες κατοχυρώνονται ορισμένες εκφάνσεις της , οι οποίες κατά την ιστορική εμπειρία είναι περισσότερο ευάλωτες στις επιθέσεις της κρατικής εξουσίας και , αφετέρου , μέσω του γενικού δικαιώματος αναπτύξεως της προσωπικότητας , βάσει του άρθρου 5 παρ . 1 του Συντάγματος : « Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική , οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας , εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη » .

Το δικαίωμα αναπτύξεως της προσωπικότητας αποτελεί τη σπουδαιότερη συγκεκριμενοποίηση της αρχής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (άρθρο 2 παρ . 1 του Σ.: « Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας») . Η διάταξη θεωρείται ότι έχει γενικό ή επικουρικό χαρακτήρα (*lex generalis*) , υπό την έννοια ότι καλύπτει τους μη ρητά προστατευόμενους – από άλλες συνταγματικές διατάξεις (*legs speciales*) – τομείς ανθρώπινης συμπεριφοράς .

Η επικουρικότητα του αντίστοιχου άρθρου 2 παρ . 1 του Θεμελιώδους Νόμου έναντι των ειδικών διατάξεων προστασίας των ανθρώπινων εκδηλώσεων υποστηρίζεται και από τη γερμανική Θεωρία και νομολογία .

Αμφισβητήσεις έχουν διατυπωθεί ως προς το συνταγματικά κατοχυρωμένο περιεχόμενο του δικαιώματος αυτού , αν δηλαδή προστατεύονται εκείνες μόνο οι εκδηλώσεις , με τις οποίες πραγματώνονται οι πνευματικές – ηθικές ιδιότητες του ανθρώπου ή το σύνολο των δραστηριοτήτων σε όλους τους βιοτικούς τομείς . Υπό το ελληνικό Σύνταγμα γίνεται δεκτό ότι μέσω της διατάξεως αυτής κατοχυρώνεται το δικαίωμα αυτοκαθορισμού και αυτοδιαθέσεως του ατόμου : η ελευθερία δηλαδή , του προγραμματισμού και διαμορφώσεως της ζωής του σύμφωνα με τις κλίσεις , τις ικανότητες , τα ενδιαφέροντα και τις αντιλήψεις του .

β. Η θεμελίωση του δικαιώματος αποκτήσεως φυσικών απογόνων στο άρθρο 5 παρ . 1 του Συντάγματος

Η προσφυγή στη διάταξη του άρθρου 5 παρ . 1 επιτρέπεται μόνο μετά την εξάντληση του καταλόγου των ειδικών θεμελιωδών δικαιωμάτων . Συνεπώς πρέπει πρώτα να εξετασθεί , αν το δικαίωμα είναι δυνατόν να συναχθεί από άλλη συνταγματική διάταξη και συγκεκριμένα , από τη διάταξη του άρθρου 21 παρ . 1 ή του άρθρου 9 παρ . 1 . του Συντάγματος .

Πράγματι θα ήταν δυνατόν να υποστηριχθεί ότι , εφόσον η οικογένεια δημιουργείται , ή σε κάθε περίπτωση ολοκληρώνεται με την απόκτηση παιδιών , το δικαίωμα αποκτήσεως απογόνων θα μπορούσε να συναχθεί από την προστασία της οικογένειας βάσει του άρθρου 21 . Κατά την ελληνική συνταγματική θεωρία και νομολογία το άρθρο 21 κατοχυρώνει το θεσμό της οικογένειας ως θεσμό του ιδιωτικού δικαίου , κατά τη θεωρία του Carl Schmitt , όπως επίσης και ένα κοινωνικό δικαίωμα , κύριο περιεχόμενο του οποίου είναι οι οικονομικές παροχές του Κράτους στα μέλη της οικογένειας . Ούτε από το περιεχόμενο , ούτε από τις προπαρασκευαστικές εργασίες της διατάξεως είναι δυνατόν να συναχθεί

ατομικό δικαίωμα , όπως είναι κατ ` εξοχήν τα δικαιώματα που κατοχυρώνουν την ελεύθερη δράση του ατόμου .

Ως προς τη δυνατότητα συναγωγής του δικαιώματος από το άρθρο 9 παρ . 1 , παρατηρούμε ότι η βάση του άρθρου αυτού προστασία της οικογενειακής ζωής αναφέρεται στην προστασία του ατόμου ως μέλους της οικογένειας και στην προστασία των οικογενειακών σχέσεων γενικότερα . Η διακήρυξη του απαραβίαστου της οικογενειακής ζωής επιτάσσει την αποχή του κράτους από ενέργειες που πιθανόν να έθιγαν την ήδη δημιουργημένη οικογένεια και δεν αναφέρεται στη δημιουργία της . Υποστηρίζεται ότι « η διακήρυξη του απαραβίαστου της οικογενειακής ζωής σημαίνει ότι , κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα να δημιουργήσει οικογένεια και να διαμορφώσει ανενόχλητα τη ζωή του στο πλαίσιο της » , με αναφορά και στο άρθρο 12 της ΕΣΔΑ . Το άρθρο 12 , όμως αναφέρεται ρητά στο δικαίωμα συνάψεως γάμου και ιδρύσεως οικογένειας . αντίθετα , το περιεχόμενο της διατάξεως του άρθρου 9 παρ . 1 είναι συγγενές με το περιεχόμενο του άρθρου 8 παρ . 1 της ΕΣΔΑ , η δε νομολογία του Δικαστηρίου των δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο άρθρο 8 αναφέρεται στις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας ως προς συγκεκριμένη κρατική πολιτική και όχι στο δικαίωμα αποκτήσεως απογόνων . Για τους λόγους αυτούς το δικαίωμα της αναπαραγωγής , το οποίο αποτελεί μια ειδική μορφή ιδρύσεως οικογένειας , δε μπορεί να συνάγεται παρά από το άρθρο 5 παρ . 1 , το οποίο κατοχυρώνει την ελευθερία αναπτύξεως της προσωπικότητας και από το οποίο προκύπτει και η ελευθερία συνάψεως γάμου και ιδρύσεως οικογένειας . Άλλωστε το δικαίωμα αυτό συμπληρώνει , ως « ανώνυμο δικαίωμα » , τα ειδικότερα « επώνυμα δικαιώματα » , τα οποία επίσης προστατεύουν βασικά στοιχεία της προσωπικότητας . Αποστολή αυτού του δικαιώματος είναι , σε συνδυασμό με την αρχή της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας , να κατοχυρώνει την εσωτερική προσωπική βιοτική σφαίρα και τα κύρια στοιχεία που την αποτελούν , τα οποία δεν καλύπτονται πλήρως από τις παραδοσιακές ελευθερίες . Αυτή η ανάγκη προστασίας υφίσταται κυρίως ενόψει των ενδεχόμενων κινδύνων που συνεπιφέρουν οι σύγχρονες εξελίξεις , ως προς την προστασία της ανθρώπινης προσωπικότητας .

Εκτός αυτών , όμως , και λόγοι συστηματικοί συνηγορούν υπέρ της υπαγωγής του δικαιώματος αυτού στο άρθρο 5 . Στο άρθρο αυτό κατοχυρώνονται και όλα τα συνδεδεμένα με την προσωπικότητα και μη ρητά κατοχυρωμένα από άλλες διατάξεις , ατομικά δικαιώματα : τα δικαιώματα συνάψεως γάμου , εκλογής συζύγου , ιδρύσεως οικογένειας , σεξουαλικής ελευθερίας . Επιπλέον η δυνατότητα της γυναίκας να προσφύγει στην άμβλωση , η αρνητική δηλαδή όψη του δικαιώματος αναπαραγωγής , γίνεται με επίκληση του δικαιώματος της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας της . Για τους λόγους αυτούς θεωρούμε ότι το δικαίωμα αποκτήσεως φυσικών απογόνων δε μπορεί να κατοχυρώνεται σε άλλο άρθρο , πλην του γενικού θεμελιώδους δικαιώματος του άρθρου 5 παρ . 1 , από το οποίο , άλλωστε συνάγονται τα δικαιώματα συνάψεως γάμου (μέσω του οποίου , δημιουργείται , κυρίως στην Ελλάδα η οικογένεια) και ιδρύσεως οικογένειας .

Ειδικά προβλήματα συνδεδεμένα με τις μεθόδους υποβοηθούμενης αναπαραγωγής

I. Ομόλογη γονιμοποίηση

Ως προς την ομόλογη γονιμοποίηση δε φαίνεται να υπάρχουν , και κατά την άποψή μας δεν

είναι δυνατόν να υπάρχουν , συνταγματικής φύσεως προβλήματα .

Ενδιαφέρον παρουσιάζει , όμως η εξέταση δύο προβλημάτων :

1. Η δυνατότητα γονιμοποίησης της συζύγου με σπέρμα αποθανόντος συζύγου .
- 2 . Η δυνατότητα κυοφορίας εμβρύου , το οποίο είχε συλληφθεί με ωάριο της συζύγου και σπέρμα το αποθανόντος συζύγου .

α. Γονιμοποίηση « post mortem », γονιμοποίηση με σπέρμα αποθανόντος συζύγου

Η γονιμοποίηση post mortem αφορά την επιδίωξη τεκνοποίησης με τη χρησιμοποίηση γαμετών που προέρχονται από πρόσωπο το οποίο έχει πεθάνει χωρίς να είχε εκφράσει σχετική βούληση. Το θέμα εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη Γαλλία το 1984 , με αφορμή την αίτηση μιας χήρας να παραλάβει το σπέρμα που είχε καταθέσει ο άνδρας της στην κρατική Τράπεζα σπέρματος (CECOS) με σκοπό να το χρησιμοποιήσει για να αποκτήσει παιδί . Η συνταγματική προβληματική αναφέρεται στη δυνατότητα ασκήσεως θεμελιώδους δικαιώματος μετά το θάνατο του φορέως του . Στο θέμα αυτό η απάντηση δε μπορεί παρά να είναι αρνητική : Φορείς των θεμελιωδών δικαιωμάτων εν γένει είναι μόνο οι ζωντανοί άνθρωποι . Το ίδιο συμβαίνει και με το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας – και με όσα δικαιώματα συνάγονται από αυτό – το οποίο δεν προστατεύει τον άνθρωπο μετά το θάνατό του . Το δικαίωμα του ατόμου να αποκτήσει παιδιά είναι απολύτως προσωπικό και δεν είναι δυνατόν να ασκείται μετά θάνατον . Αυτό συνάγεται όχι μόνον από τη συνταγματική θεωρία περί των φορέων των δικαιωμάτων αλλά και από την τελεολογική ερμηνεία του δικαιώματος . Πράγματι , το δικαίωμα να αποκτήσει κανείς παιδιά συνδέεται αναπόσπαστα και με το δικαίωμα (και την υποχρέωση) της αναλήψεως των σχετικών ευθυνών . Θα αποτελούσε ρήγμα στη νομική συστηματική , αν το δικαίωμα αναπαραγωγής επιτρεπόταν να ασκηθεί εν ονόματι του εκλιπόντος , υπό όρους δηλαδή διαφόρους εκείνων που ισχύουν για τη συναφή προς τη γέννηση δικαιώματα των γονέων .

β. Κυοφορία εμβρύου από τη σύζυγο , μετά το θάνατο του συζύγου

Πρόβλεψη για το θέμα αυτό περιείχε μόνο η Έκθεση της Επιτροπής Amstad (στοιχ . 517) , η οποία επικαλούταν τα ίδια επιχειρήματα όπως και στην περίπτωση της γονιμοποίησης με σπέρμα αποθανόντος συζύγου , και , συγκεκριμένα το ανεπίτρεπτο της εκ των προτέρων νομικής προβλέψεως της γεννήσεως ορφανού παιδιού . Την ίδια θεμελίωση χρησιμοποιούσε και το Σχέδιο Συστάσεως του Συμβουλίου της Ευρώπης R(87) , αρχή 7 παρ. 4 . Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τα δικαστήρια στις περιπτώσεις αυτές μάλλον επιδίδονται σε ασκήσεις νομικού ακροβατισμού παρά απονέμουν δικαιοσύνη . Πρέπει , όμως , να επισημανθεί ότι τα προβλήματα αυτά εμφανίζονται για πρώτη φορά και δεν είναι δυνατόν να συναχθούν ερμηνευτικά εργαλεία ούτε από την μέχρι τώρα ισχύουσα νομοθεσία (και στο Αστικό και Ποινικό Δίκαιο) , ούτε από τη νομολογία , η οποία αναφέρεται στις αμβλώσεις , η δε θεωρία περί της υπάρξεως θεμελιώδους δικαιώματος αναπαραγωγής δεν έχει απήχηση στη Γαλλία . Η κυοφορία εμβρύου που δημιουργήθηκε με σπέρμα του αποθανόντος συζύγου επιτρέπεται ρητά μόνο στη νομοθεσία του Ισραήλ . Συγκεκριμένα ορίζεται ότι το έμβρυο εμφυτεύεται στη χήρα και φυσική μητέρα τουλάχιστον ένα έτος μετά τη γονιμοποίηση , και εφόσον συνοδεύεται από έκθεση κοινωνικού λειτουργού , με την οποία υποστηρίζεται το αίτημα .

Από πλευράς συνταγματικής , το θέμα εμφανίζει τρεις όψεις: καταρχήν πρόκειται για τη δυνατότητα αναπαραγωγής του τεθνεώτος συζύγου . Στη συνέχεια πρόκειται για το δικαίωμα αναπαραγωγής της συζύγου . Τέλος πρόκειται για τη φύση και την προστασία του εμβρύου in- vitro .

Ως προς τον τεθνεώτα σύζυγο , νομίζουμε ότι ισχύει η ανωτέρω αναφερθείσα προβληματική : το δικαίωμα αναπαραγωγής δεν είναι δυνατόν να ασκείται παρά μόνον από ζωντανούς . Συνεπώς στη συγκεκριμένη περίπτωση δε μπορεί να λαμβάνεται υπόψη η εκπεφρασθείσα βούληση του νεκρού πλέον συζύγου . Ως προς τη σύζυγο , πάντως διερωτώμεθα μήπως τελικώς είναι σύμφωνο με την αρχή της αυτονομίας και αυτοδιαθέσεως η παραχώρηση σε αυτήν του εμβρύου για κυοφορία : η εδώ εμφανιζόμενη περίπτωση έχει πολλές ομοιότητες με την περίπτωση της χηρείας κατά την έναρξη της κηδείας . Η περίπτωση αυτή δε μπορεί να παραλληλισθεί με την περίπτωση της γονιμοποίησης μόνης άγαμης γυναίκας με σπέρμα ανώνυμου δότη , διότι όλα τα πραγματικά περιστατικά είναι διαφορετικά . Υπάρχει ήδη έμβρυο , του οποίου ο εκλιών σύζυγος της γυναίκας . Πως μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι προς το συμφέρον του παιδιού να δοθεί σε ένα τελείως ξένο ζεύγος για κυοφορία και όχι στη φυσική του μητέρα , έστω και αν ο πατέρας του δε ζει ;

Η ακραία συνέπεια ως προς την τήρηση της αρχής της εξυπηρετήσεως των συμφερόντων του παιδιού , νομίζουμε ότι οδηγεί σε μη ανεκτά αποτελέσματα : οι δύο ξένοι γονείς είναι επωφελέστεροι από τη φυσική μητέρα ; Διατυπώνονται με επιφυλάξεις η άποψη πάντως ,

υπέρ της κυοφορίας του εμβρύου από τη φυσική του μητέρα , έχοντας επίγνωση των δυσκολιών που εμφανίζονται σε επίπεδο οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου , ως προς τον καθορισμό της προσωπικής κατάστασης αυτού του παιδιού .

II . Ετερόλογη γονιμοποίηση

Η ετερόλογη γονιμοποίηση θεωρείται σήμερα ότι δεν εμφανίζει συνταγματικά προβλήματα .

α. Η επιλογή ορισμένου σπέρματος

Πρόβλημα , πάντως είναι δυνατόν να υφίσταται ως προς τη δυνατότητα επιλογής του σπέρματος του δότη , ένα δηλαδή η επιλογή γίνεται με βάση ορισμένες ιδιότητες . Η είδηση σχετικά με τη δημιουργία Τραπεζών σπέρματος στις Η.Π.Α. ,στις οποίες διατίθεται σπέρμα κατόχων βραβείων Νόμπελ ή ατόμων με ειδικά υψηλό δείκτη ευφυΐας προκάλεσε έντονη ανησυχία στον ευρωπαϊκό χώρο και συζητήσεις ως προς την πιθανότητα επανεμφάνισης ενός νέου κινήματος θετικής ευγονικής . Ενώ η προσπάθεια χρησιμοποιήσεως σπέρμα δότη με περίπου όμοια εξωτερικά χαρακτηριστικά με τους γονείς θεωρείται επιθυμητή , η επιλογή ορισμένων χαρακτηριστικών του δότη θεωρείται ως αντίθετη προς τα χρηστά ήθη , στο δε νόμο ορίζεται εμμέσως ότι η επιλογή ορισμένων χαρακτηριστικών απαγορεύεται . Νομίζουμε ότι η άποψη αυτή , ως προς το ανεπίτρεπτο της επιλογής σπέρματος με ορισμένα χαρακτηριστικά λόγω της αντιθέσεως προς τα χρηστά ήθη είναι δυνατόν να υιοθετηθεί και από το ελληνικό Σύνταγμα . Η αντίθεση συνίσταται στη διαφοροποίηση που μία τέτοια εμπέσως υποβάλλει , της αξιοπρέπειας του ανθρώπου . Εκτός αυτού , όμως , η επιλογή συγκεκριμένων στοιχείων αντίκειται στο συνταγματικά προστατευόμενο περιεχόμενο του δικαιώματος της αναπαραγωγής : Σκοπός του δικαιώματος αυτού είναι να αποκτήσει κανείς παιδιά και σε περίπτωση ατεκνίας να τα αποκτήσει μέσω των νέων τεχνικών . Σε καμία περίπτωση δε μπορεί να θεωρηθεί ότι ανήκει στο περιεχόμενο του δικαιώματος η απόκτηση συγκεκριμένου τύπου παιδιών . Μια διαφορετική ερμηνεία δε θα ήταν σύμφωνη με το προστατευόμενο από το άρθρο αγαθό , την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ανθρώπου , η οποία αποτελεί συγκεκριμενοποίηση της αρχής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας .

β. Επιτρέπεται η δωρεά ωαρίου ;

Το θέμα της δωρεάς ωαρίου έχει σημασία κυρίως στη μέθοδο της εξωσωματικής γονιμοποίησης . Στην ετερόλογη γονιμοποίηση με σπερματέγχυση αποτελεί μία παραλλαγή της συνήθους θεραπείας : λαμβάνεται δηλαδή το ωάριο μιας άλλης γυναίκας και μεταφέρεται ταυτοχρόνως με σπέρμα του συζύγου σε μια από τις σάλπιγγες της συζύγου , ούτως ώστε η γονιμοποίηση να λάβει χώρα στο φυσικό περιβάλλον . Και στο θέμα αυτό έχουν υπάρξει διαφοροποιημένες προσεγγίσεις .

Στην Ελλάδα η δωρεά ωαρίου αποτελεί ήδη πρακτική ορισμένων μονάδων και , συνήθως , πραγματοποιείται μεταξύ συγγενών . Δεν έχουν έρθει στη δημοσιότητα περιπτώσεις προβλημάτων , είτε ως προς τη λήπτρια ή τη δωρήτρια , αν και η μικρή ηλικία αυτών των παιδιών δεν επιτρέπει την εξαγωγή οριστικών συμπερασμάτων . Ως προς τον κίνδυνο σχετικά με τη δημιουργία ψυχικών διαταραχών λόγω της « διπλής μητρότητας » , ο οποίος δικαιολογεί συνταγματικά την απαγόρευση της μεθόδου παρατηρούμε τα εξής : Η περίπτωση αυτή είναι τελείως διαφορετική από εκείνη , κατά την οποία η λήπτρια του ωαρίου συμφωνεί απλώς να το κυοφορήσει και να το παραδώσει μετά . Η διάκριση επιβάλλεται επειδή , επειδή στην πρώτη περίπτωση υπάρχει μεγάλη ομοιότητα με τη μέθοδο της δωρεάς σπέρματος και επιπλέον η κυοφορούσα σύζυγος συμμετέχει στη γέννηση του παιδιού με την κυοφορία , η οποία όμως αποτελεί την περίοδο έντονης συνδέσεως της μητέρας με το παιδί . Η κυοφορούσα είναι και η κοινωνική μητέρα , πράγμα που σημαίνει ότι θα είναι να υποστεί και όλους τους περιορισμούς που συνεπάγεται η περίοδος της εγκυμοσύνης και , παρά τη διαφορετική γενετική προέλευση του παιδιού θα το θεωρεί , έστω και εν μέρει , δικό της . Αντίθετα η δωρήτρια του ωαρίου δεν πρόκειται να υποστεί ούτε τη συναισθηματική φόρτιση , που συνεπάγεται η εγκυμοσύνη , ούτε και στους κινδύνους της . Για τους λόγους αυτούς θεωρείται ότι δεν είναι δυνατόν να γίνει επίκληση της προστασίας της υγείας των εμπλεκόμενων γυναικών ή της υγείας του παιδιού , με την οποία να δικαιολογηθεί , βάσει του Συντάγματος , η απαγόρευση της μεθόδου αυτής .

III. Εξωσωματική γονιμοποίηση

Το κυριότερο πρόβλημα το οποίο αφορά στο επιτρεπτό της εξωσωματικής γονιμοποίησης αναφέρεται στις δυνατότητες επεμβάσεων στο εκτός ανθρωπίνου σώματος ευρισκόμενο έμβρυο . Η δυνατότητα αυτή , δηλαδή της δημιουργίας , παρακολουθήσεως και επεμβάσεως στο έμβρυο , η οποία εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην ιστορία της σύγχρονης Ιατρικής , προκάλεσε στην αρχή αντιδράσεις ως προς το επιτρεπτό της μεθόδου αυτής .

Σήμερα δε διατυπώνονται αντιρρήσεις ως προς το συνταγματικά επιτρεπτό της μεθόδου αυτής . Ως γενικής φύσεως προϋπόθεση θεωρείται η προσφυγή στη μέθοδο μόνο για λόγους θεραπείας της στειρότητας – και όχι να προκληθούν επεμβάσεις στο έμβρυο – όπως επίσης και η αδυναμία επιτυχίας οποιασδήποτε άλλης μεθόδου . Η προσπάθεια τεκνοποίησης του ζευγους μέσω εξωσωματικής γονιμοποίησης , με βάση το ομόλογο ή το ετερόλογο

σύστημα , δεν εμφανίζει συνταγματικής υφής προβλήματα . Ιδιαίτερης σημασίας είναι τα εξής θέματα : 1) η δυνατότητα επιλογής του φύλου του παιδιού και 2) υπεράριθμα ωάρια in vitro

α.Η δυνατότητα επιλογής του φύλου του παιδιού

Η δυνατότητα επιλογής του φύλου του παιδιού εξετάζεται υπό το πρίσμα της ίδιας συλλογιστικής , όπως και η εξέταση του σπέρματος συγκεκριμένου δότη . Το θέμα ερευνάται στα πλαίσια της εξωσωματικής γονιμοποίησης , διότι η τεχνική της επιλογής φύλου μόνον μέσω αυτής της μεθόδου είναι δυνατή .

Το ερώτημα στην περίπτωση αυτή είναι αν η διαδικασία αυτή συνάδει προς την αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας , η οποία διέπει την έννομη τάξη γενικά και , συγκεκριμένα αν ο εκ των προτέρων καθορισμός ορισμένων χαρακτηριστικών αίρει το συμφυές με την ανθρώπινη ύπαρξη στοιχείο του τυχαίου , προκαλεί τη δημιουργία ατόμων κατά παραγγελία και υπό την έννοια αυτή , επιβάλλει τη λήψη μέτρων , με τα οποία το άτομο θα εμποδίζεται από την άσκηση δραστηριοτήτων με τις οποίες θα επενέβαινε στη σύμφωνη με την αξιοπρέπεια του ανθρώπου διεργασία : στην ανθρώπινη δημιουργία . Πέραν της αντιθέσεως προς την αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας , η δυνατότητα επιλογής φύλου άπτεται και θεμάτων ισότητας , εφόσον μόνο εκείνοι που χρησιμοποιούν τεχνητή γονιμοποίηση , είναι σε θέση να επωφεληθούν αυτού του προνομίου . Εκτός αυτού διατυπώνονται και γενικότεροι προβληματισμοί μεταβολής της φυσικής ισορροπίας , λόγω της ζητούμενης υπερδοσολογίας ως προς το ένα φύλο , κυρίως στις ασιατικές χώρες .

Η συνταγματική προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας υπό το πρίσμα των νέων ιατρικών τεχνών

Φορείς της ανθρώπινης αξιοπρέπειας είναι όλοι οι άνθρωποι , συμπεριλαμβανομένων και εκείνων με σωματικά ή ψυχικά ελαττώματα . Η κατοχύρωση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας είναι καθολική και δεν εξαρτάται από οποιαδήποτε « ανθρωπολογική » προϋπόθεση . Κρίσιμο για το υπό συζήτηση θέμα είναι το ερώτημα , από ποιο χρονικό σημείο της ανθρώπινης ζωής αρχίζει η προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και αν η αξίωση έννομης προστασίας απευθύνεται μόνο προς το κράτος ή και προς τους ιδιώτες .

Κάθε προσπάθεια καθορισμού του χρονικού σημείου προστασίας , μετά τη γονιμοποίηση σε κάθε περίπτωση μετά την εμφώλευση , δημιουργούν την ανάγκη να αιτιολογηθεί η οριοθέτηση . Το ανθρώπινο έμβρυο διέρχεται διαδοχικές φάσεις ανάπτυξης , οι οποίες φέρουν διάφορες ονομασίες . Κατά τη διάρκεια των φάσεων εαυτών το έμβρυο εξελίσσεται και διαφοροποιείται βαθμιαία ως οργανισμός , δεν παύει όμως , να αποτελεί ίδια βιολογική και γενετική οντότητα . Για το λόγο αυτό επιβάλλεται η προστασία της ανθρώπινης ζωής από τη στιγμή της γονιμοποίησης του ωαρίου .

Η προστασία αυτή καταλαμβάνει το έμβρυο που ήδη έχει δημιουργηθεί . Είναι , λοιπόν , δυνατό να επενεχθούν επεμβάσεις στα ίδια τα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης ζωής . Στην περίπτωση της επιλογής του φύλου το σπερματοζωάριο υφίσταται επεξεργασία πριν τη γονιμοποίηση του ωαρίου . Με επεμβάσεις αυτού του τύπου είναι δυνατόν να δημιουργηθεί ανθρώπινη ζωή βάσει ορισμένων προκαλούμενων πριν από τη γέννηση χαρακτηριστικών . Αυτή ακριβώς η δυνατότητα προκλήσεως ορισμένων συγκεκριμένων ιδιοτήτων στο άτομο που θα γεννηθεί μέσω της επεμβάσεως στους γαμέτες κατά την προ της in - vitro γονιμοποίησης διαδικασία , οδήγησε στη διατύπωση της θεωρίας ότι η προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας καταλαμβάνει και το προ της συλλήψεως στάδιο , ούτως ώστε να αποκλείεται κάθε δυνατότητα δημιουργίας ανθρώπων με χαρακτηριστικά , ιδιότητες και « ιδιομορφίες » που δεν θα είναι αποτέλεσμα τυχαίας διαμορφώσεως , αλλά θα ανάγονται σε επιλογές και επιθυμίες άλλων . Με μεθόδους , όπως αυτές της επιλογής φύλου , δεν επέρχονται αλλοιώσεις πάνω στον άνθρωπο , αλλά ο ίδιος είναι αποτέλεσμα επεμβάσεων στις συνθήκες δημιουργίας του : ανθρώπινη επέμβαση καθόρισε βασικά στοιχεία της προσωπικότητάς του , τα οποία ως προς ουσιώδη στοιχεία της , είναι αποτέλεσμα ετερόνομου σχεδιασμού .

Η άποψη αυτή περί προστασίας των συνθηκών δημιουργίας της ζωής βρίσκει έρεισμα και στο Ελληνικό Σύνταγμα . Η προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας θεωρείται ως βασική αρχή του συνταγματικού δικαίου και όχι ως δικαίωμα και έχει ιδιαίτερη σημασία για την ερμηνεία του συνόλου των διατάξεων του Συντάγματος . Η αρχή αυτή , δηλαδή , πρέπει να διέπει την ερμηνεία και εφαρμογή όλων των διατάξεων περί θεμελιωδών δικαιωμάτων και κυρίως να καθορίζει το περιεχόμενο και την έκταση των συνταγματικών και νομοθετικών περιορισμών στις αμφισβητούμενες περιπτώσεις .

Η έννοια της ανθρώπινης αξιοπρέπειας είναι αόριστη και δύσκολα μπορεί να γίνει ακόμη και

η απαρίθμηση των επιμέρους συστατικών στοιχείων της . Γενικά , πάντως , με την έννοια αυτή ορίζεται η πραγματική ή δυνητική ικανότητα αυτοκαθορισμού του ανθρώπου . Η μόνη δυνατότητα επιλογής του φύλου αναφέρεται στην ύπαρξη συνδεδεμένων με το φύλο νοσημάτων , όπως η μυοπάθεια Ντουσέν ή η αιμοφιλία .

β. Υπεράριθμα έμβρυα in - vitro

Η γονιμοποίηση περισσότερων ωαρίων προκειμένου να διασφαλισθούν οι πιθανότητες επιτυχίας της τεχνητής αναπαραγωγής , στην περίπτωση της εξωσωματικής γονιμοποίησης , αναδεικνύει ένα ακόμη πρόβλημα για τη συνταγματικότητα αυτής της μεθόδου . Ερωτάται δηλαδή , μήπως το γεγονός ότι η τεχνική της προϋποθέτει τη δημιουργία εμβρύων που δεν θα αξιοποιηθούν τελικά για τους σκοπούς της αναπαραγωγικής διαδικασίας παραμένει ασυμβίβαστη προς το Σύνταγμα , αφού οδηγεί σε μια ανεπίτρεπτη απώλεια γενετικού υλικού .

Το πρόβλημα δε συνδέεται μόνο με την ελευθερία της αναπαραγωγής , με την πρωτοβουλία δηλαδή κάποιου να προσφύγει στη μέθοδο της εξωσωματικής γονιμοποίησης για να τεκνοποιήσει , συνδέεται επιπλέον με την επαγγελματική ελευθερία του ειδικού που θα αναλάβει να διεκπεραιώσει αυτή τη διαδικασία . Επίσης , εδώ εξετάζεται - πέρα από το θέμα της δημιουργίας των υπεράριθμων εμβρύων - και το άμεσα συναρτώμενο ζήτημα της τύχης τους στο μέλλον , το αν δηλαδή αυτά επιβάλλεται να καταστραφούν ή να αξιοποιηθούν κατά κάποιον άλλον τρόπο . Και το συγκεκριμένο ζήτημα αφορά στην άσκηση άλλων δικαιωμάτων , ιδίως της ελευθερίας της επιστημονικής έρευνας , που θα εξετασθεί παρακάτω .

Η απώλεια του γενετικού υλικού μπορεί να είναι είτε τυχαία είτε και ηθελημένη , όταν μετά από τη μεταφορά στη μήτρα διαπιστώνεται ότι κυοφορούνται περισσότερα έμβρυα - περίπτωση συνηθισμένη στην εξωσωματική γονιμοποίηση - και , με ελεύθερη επιλογή της γυναίκας ή του γιατρού , ορισμένα καταστρέφονται .

Τα υπεράριθμα έμβρυα είναι εδώ γονιμοποιημένα ωάρια ηλικίας λίγο μόνον ωρών , αποτελούν δηλαδή μη βιώσιμο γενετικό υλικό . Έτσι ο συντακτικός νομοθέτης καταρχήν αποδέχεται το ενδεχόμενο της απώλειάς τους , όπως ακριβώς αποδέχεται την απώλεια του γενετικού υλικού που συνεπάγεται η χωρίς περιορισμούς άμβλωση . Εξάλλου , η απώλεια μη βιώσιμου γενετικού υλικού δεν εμφανίζεται μόνο στην τεχνητή αναπαραγωγή . Είναι , αντίθετα , σύμφυτη και με τη φυσική αναπαραγωγική διαδικασία , αλλά και με την απλή σεξουαλική πράξη , αφού και στις δύο περιπτώσεις μία ποσότητα γαμετών δεν αξιοποιείται . Επομένως , δε μπορεί να υποστηριχτεί ότι εξαιτίας της η εφαρμογή της εξωσωματικής γονιμοποίησης είναι εξ' ορισμού ανεπίτρεπτη .

Ένα επιχείρημα υπέρ κάποιου αντανακλαστικού περιορισμού της ελευθερίας στην αναπαραγωγή θα μπορούσε να υποστηριχθεί με επίκεντρο την επαγγελματική ελευθερία του γιατρού που αναλαμβάνει να διεκπεραιώσει μια εξωσωματική γονιμοποίηση και δημιουργεί για τον λόγο αυτό υπεράριθμα έμβρυα . Γιατί , αντίθετα με την ελευθερία στην αναπαραγωγή , η επαγγελματική ελευθερία μπορεί να θεμελιωθεί στη διάταξη 5 παρ.1 του Συντάγματος , άρα να εξαρτηθεί από τον εκει προβλεπόμενο περιορισμό των χρηστών ηθών . Αν λοιπόν η συγκεκριμένη επαγγελματική δραστηριότητα του ειδικού επιστήμονα θεωρηθεί ότι παραβιάζει τα χρηστά ήθη , επειδή οδηγεί σε απώλεια γενετικού υλικού , τότε έμμεσα τα χρηστά ήθη λειτουργούν ως περιορισμός και της ελευθερίας στην αναπαραγωγή .

Αν η απώλεια του γενετικού υλικού είναι κατά τα παραπάνω , αποδεκτή από το συντακτικό νομοθέτη , πρέπει να συνεκτιμηθεί μια αυτονόητη επιφύλαξη : ότι η απώλεια αυτή δεν καταλήγει να στερήσει από κάποιον την απόλαυση του δικαιώματος στην αναπαραγωγή .

Έτσι ο γιατρός δεν είναι ελεύθερος να καταστρέψει τα υπεράριθμα έμβρυα που προέρχονται από πρόσωπο το οποίο στο μέλλον δεν θα μπορεί να τεκνοποιήσει . Στις περιπτώσεις αυτές η συντήρηση των εμβρύων επιβάλλεται προκειμένου να διασφαλιστεί το δικαίωμα , τουλάχιστον όσο υπάρχει η εγγύηση ότι η εξακολούθησή της δεν είναι άσκοπη , δεν υπάρχει δηλαδή εγγενής κίνδυνος αχρήστευσης του γενετικού υλικού λόγω των συνθηκών της .

Αλλά ποια μπορεί να είναι η τύχη των υπεράριθμων εμβρύων , αν αυτά δεν καταστραφούν ;

i. Ακόμη και αν δεν έχει αξιοποιηθεί το γενετικό υλικό σε μία συγκεκριμένη αναπαραγωγική διαδικασία , δεν αποκλείεται κάτι τέτοιο στο μέλλον . Είτε οι ίδιοι οι κτήτορες του είτε , ακόμη , κάποιος ο οποίος θα συμφωνούσε μαζί τους σχετικά μπορούν να το αξιοποιήσουν για αυτόν το σκοπό .

ii. Για την επ' αόριστον διατήρηση του γενετικού υλικού , το στοιχείο που εξακολουθεί να βαρύνει είναι η ελευθερία της χρήσης του . Η λύση σε τέτοιες περιπτώσεις μπορεί να δοθεί μόνον με in concreto στάθμιση των διαφορετικών συμφερόντων και με τη συνδρομή όσων διατάξεων του κοινού δικαίου .

iii. Η επιλογή της χρησιμοποίησης των υπεράριθμων εμβρύων για ερευνητικούς σκοπούς δε

μπορεί επίσης να αποκλεισθεί .

Ο όρος αυτός με τον οποίο υπονοούνται περιορισμοί μόνον στην ελευθερία της έρευνας , προσανατολίζει πάντως προς μία χρήση των υπεράριθμων εμβρύων σε διαδικασία τεχνητής αναπαραγωγής - κάτι που ενδιαφέρει τη μελέτη - και κατά τούτο μπορεί να θεωρηθεί ότι ενισχύει γενικότερα το συνταγματικό status της ελευθερίας στην αναπαραγωγή .

IV. Φέρουσα μητέρα και υποκατάστατη μητέρα

Στην περίπτωση της φέρουσας μητέρας συνδυάζεται η γονιμοποίηση in - vitro των γαμετών του ζεύγους με την κυοφορία του εμβρύου στη συνέχεια από γυναίκα , η οποία συμφωνεί να το παραδώσει μετά τον τοκετό στους φυσικούς του γονείς . Το παιδί ως προς την κληρονομικότητα έχει τις καταβολές των φυσικών του γονέων . Δεν υπάρχει όμως αμφιβολία ότι και η φέρουσα μητέρα επηρεάζει την ανάπτυξή του λόγω του συνδέσμου της μαζί του κατά τη διάρκεια της κυοφορίας . Συγκεκριμένα , η δωρεά ωαρίου γίνεται προς τη γυναίκα που θα κυοφορήσει και θα μεγαλώσει το παιδί . Αντίθετα στη φέρουσα μητέρα , η κυοφορούσα μητέρα δε θα μεγαλώσει το παιδί , αλλά θα το παραδώσει στο ζεύγος , από το οποίο γενετικά προέρχεται . Στη διαδικασία της φέρουσας μητέρας οι γενετικοί γονείς είναι ίδιοι με τους « κοινωτικούς γονείς » . Στη δωρεά ωαρίου η κοινωνική μητέρα ταυτίζεται με την κυοφορούσα γυναίκα αλλά όχι με τη γενετική μητέρα . Παρά το γεγονός , όμως , ότι η φέρουσα μητέρα δεν είναι γενετικά η μητέρα του παιδιού , ο σύνδεσμος μαζί του κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης δεν αποκλείει την εμφάνιση επιπλοκών π .χ. την άρνηση της γυναίκας να παραδώσει το παιδί για υιοθεσία στους γενετικούς του γονείς ή την άρνηση και των δυο πλευρών να ασχοληθούν με την ανατροφή του παιδιού λόγω κάποιας ανωμαλίας , η οποία ενδέχεται να συνέβη στο διάστημα της ενδομητρίου ζωής . Εκτός αυτών ενδέχεται να υπάρξουν πραγματικά δυσμενείς συνθήκες π.χ. διαζύγιο , θάνατος , οι οποίες δε θα επιτρέπουν την εκπλήρωση των όρων της σχετικής συμφωνίας από μέρους των φυσικών γονέων .

Το σύνολο των θεμάτων του δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου τα οποία μπορεί να δημιουργηθούν λόγω της προσφυγής άτεκνου ζεύγους σε φέρουσα μητέρα αντιμετωπίσε πρόσφατα το Supreme Court της Καλιφόρνιας .

Από πλευράς συνταγματικού δικαίου η διαδικασία της φέρουσας μητέρας , τουλάχιστον στην περίπτωση που αναλαμβάνει την κυοφορία ενός εμβρύου για λόγους αλτρουισμού , δε φαίνεται να εμφανίζει προβλήματα : τα μέρη αποφασίζουν με ελεύθερη βούληση και δεν είναι δυνατόν να υποστηριχθεί ότι υπάρχει κάποια αντίθεση προς την αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ή προς τα χρηστά ήθη . Από το γεγονός ότι μία γυναίκα αποφασίζει να βοηθήσει , με τις αναπαραγωγικές της δυνατότητες , ένα άλλο ζεύγος να αποκτήσει παιδί , δεν είναι δυνατόν να συναχθεί αντίθεση προς το Σύνταγμα .

Υποστηρίζεται , όμως ότι το κράτος νομιμοποιείται να επέμβει νομοθετικά και στην περίπτωση αυτή , όχι για να προστατεύσει κάποιο έννομο αγαθό αλλά γιατί αυτό επιβάλλει η ευθύνη του κράτους έναντι της ανθρώπινης ζωής γενικά . Η δικαιοκίνητη υπευθυνότητα ισχύει ανεξαρτήτως της υπάρξεως κάποιου έννομου αγαθού και μπορεί να αναφέρεται και στις συνθήκες δημιουργίας αυτού του αγαθού . Η πιθανότητα δημιουργίας προβλημάτων στο μέλλον , όπως αυτά που αναφέρθηκαν προηγουμένως (π.χ διαζύγιο , θάνατος) , μπορεί να θεωρηθεί ότι επιτρέπει στο νομοθέτη , λόγω της ευθύνης του για την ανθρώπινη ζωή , να απαγορεύσει τη γέννηση παιδιού με αυτόν τον τρόπο . Η βασική αντίθεση με τη διαδικασία αυτή οφείλεται στη διάσπαση που προϋποθέτει μεταξύ της γενετικής , της κυοφορούσας και της κοινωνικής μητέρας . Οι πρωτοεμφανιζόμενες σχέσεις που αντικαθιστούν τους παραδοσιακούς δεσμούς μεταξύ της κυοφορούσας μητέρας και του παιδιού μεταβάλλουν ριζικά όλες τις υφιστάμενες κοινωνικές και ηθικές αντιλήψεις για τη μητρότητα με μη προβλεπόμενες συνέπειες για την υγεία του παιδιού που γεννάται με αυτόν τον τρόπο . Επειδή η διαδικασία αυτή συνδέεται με κινδύνους για την ανθρώπινη ζωή , δικαιολογείται η νομοθετική επέμβαση του κράτους με στόχο την προστασία της διαδικασίας δημιουργίας της ανθρώπινης ζωής .

Διαφορετική είναι η προβληματική της Υποκατάστατης μητέρας . Στην περίπτωση αυτή η αδυναμία συλλήψεως και κυοφορίας από πλευράς της γυναίκας παρακάμπτεται με την τεχνητή γονιμοποίηση μιας άλλης γυναίκας - συνήθως με σπερματέγχυση - με το σπέρμα του συζύγου , η οποία συμφωνεί να παραδώσει το παιδί μετά τη γέννηση του στον φυσικό πατέρα και τη σύζυγό του , συνήθως βάσει του θεσμού της υιοθεσίας . Με το ενδεχόμενο της υποκατάστατης μητέρας ασχολούνται όλες οι σύγχρονες νομοθεσίες σχετικά με τα θέματα της αναπαραγωγής , ενώ υπάρχει ήδη ενδιαφέρουσα νομολογιακή εξέταση του θέματος , τόσο ως προς τα θέματα συνταγματικού όσο και ως προς τα θέματα οικογενειακού δικαίου .

Το συνταγματικό δίκαιο επιτρέπει την απόκτηση φυσικών απογόνων με προσφυγή στις

υπηρεσίες της υποκατάστατης μητέρας .Το κράτος επιτρέπεται να επέμβει μόνο προς προστασία σπουδαίου κρατικού συμφέροντος και μετά από τήρηση της αρχής της αναλογίας .Νομοθετικά ή δικαστικά μέτρα , με τα οποία ακυρώνεται το σχετικό συμβόλαιο στερούν την υποκατάστατη μητέρα από το συνταγματικά προστατευόμενο δικαίωμα να προσφέρει υπηρεσίες . Η άρνηση της δυνατότητας αναπαραγωγής είτε μέσω δότη σπέρματος είτε μέσω υποκατάστατης μητέρα θα σήμαινε ότι ο νόμος αρνείται ίση προστασία στο άτεκνο ζεύγος , στους παρέχοντες αναπαραγωγικές διαδικασίες και στο αγέννητο παιδί .

Το βασικό πρόβλημα της υποκατάστατης μητέρας είναι βεβαίως , αφενός ότι το παιδί αντιμετωπίζεται ως πράγμα , το οποίο παραγγέλλεται και παραδίδεται , αφετέρου η φυσική του μητέρα αντικαθίσταται , ακόμα και στην περίπτωση που έχει συμφωνήσει τους σχετικούς όρους.Αντικείμενο φυσικής , συναισθηματικής και οικονομικής εκμεταλλεύσεως : τα ψυχικά προβλήματα , που ενδέχεται να προκύψουν από τη βίαιη απομάκρυνση ενός παιδιού μετά την κυοφορία , δεν είναι εύκολο να συνειδητοποιηθούν εκ των προτέρων , όπως δεν είναι εύκολο και να προβλεφθούν οι πιθανές αντιδράσεις των παιδιών που γεννήθηκαν με αυτές τις μεθόδους , όταν θα ενημερωθούν για τον τρόπο που γεννήθηκαν .Σε αντίθεση με την πορνεία , η γυναίκα στην περίπτωση αυτή δεν εκποιεί μόνο τις αναπαραγωγικές της υπηρεσίες , αλλά και το ίδιο το παιδί , του οποίου είναι η φυσική μητέρα . Οι λόγοι αυτοί σε συνδυασμό με τη δυνατότητα οικονομικής εκμεταλλεύσεως απόρων γυναικών , συνηγορούν υπέρ της απαγορεύσεως της πρακτικής αυτής για λόγους δημοσίας τάξεως υπό την έννοια της αντιθέσεως προς τα χρηστά ήθη : η εμπορευματοποίηση της ανθρώπινης ζωής δεν είναι δυνατόν να επιτρέπεται με οποιουδήποτε όρους .

Έχει αναπτυχθεί και ένας διαφορετικός προβληματισμός ως προς το θέμα: η διαφοροποίηση ως προς τους ρόλους των δυο φύλων , όπως εμμέσως καταδεικνύεται από την πρακτική αυτή .Πράγματι , η ανάγκη του πατέρα να αποκτήσει παιδί θεωρείται τόσο μεγάλης σημασίας , ώστε να δικαιολογεί , αφενός την πλήρη απομάκρυνσή του παιδιού από τη φυσική του μητέρα , αφετέρου την ανοχή της συζύγου σε μια επώδυνη και ψυχολογικά επικίνδυνη για την ίδια διαδικασία . Η σημασία της βιολογικής πατρότητας για τον άνδρα τονίζεται , ευνοώντας ουσιαστικά πρότυπα συμπεριφοράς μεταξύ των δύο φύλων που προέρχονται από τον προηγούμενο αιώνα .

Στην Ελλάδα δεν έχει εμφανισθεί ακόμη τη δυνατότητα προσφυγής σε υποκατάστατη μητέρα : νομίζουμε ότι παρά την πιθανότητα υπάρξεως εξαιρετικών περιπτώσεων , κατά τις οποίες θα πρόκειται πράγματι για τη μοναδική δυνατότητα ενός ζεύγους να αποκτήσει παιδί , η πρακτική αυτή είναι αντίθετη προς τα χρηστά ήθη του άρθρου 5 παρ. 1 του Συντάγματος . Η απόκτηση ενός παιδιού , με εκ των προτέρων συμφωνία παραχωρήσεώς του για υιοθεσία , δε μπορεί να εμπίπτει στο περιεχόμενο του δικαιώματος αναπτύξεως της προσωπικότητας , στα πλαίσια των γενικών ηθικών αντιλήψεων της ελληνικής κοινωνίας .

V. Απαγόρευση της αναπαραγωγικής κλωνοποίησης ανθρώπων από το Σύνταγμα , η κλωνοποίηση ως προστατευόμενη εκδήλωση της επιστημονικής ελευθερίας

Η γενετική χειραγώγηση αντίκειται στην αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας όταν αναφέρεται στη δημιουργία γενετικά ομοίων ανθρώπων και κρίνεται καταδικαστέα .Πρέπει ιδιαίτερα να τονιστεί ότι η κλωνοποίηση είναι προστατευόμενη εκδήλωση της επιστημονικής ελευθερίας . Οποιοδήποτε ορισμό της επιστήμης και αν ακολουθήσει κανείς , δύσκολα μπορεί να αμφισβητηθεί ότι η κλωνοποίηση ανθρώπων ή μη αποτελεί επιστημονική και ερευνητική δραστηριότητα , υπαγόμενη , συνεπώς στο προστατευόμενο πεδίο της συνταγματικής διάταξης του άρθρου 16 παρ . 1 του Συντάγματος , η οποία κατοχυρώνει την επιστημονική και ερευνητική ελευθερία . Για την ακρίβεια , η μέθοδος της κλωνοποίησης και η μέσω αυτής δημιουργία οργανισμών με όμοιο γενετικό υλικό συγκαταλέγονται στις μεγαλύτερες επιστημονικές ανακαλύψεις της σύγχρονης εποχής . Τούτο ισχύει ιδίως για την κλωνοποίηση με τη μέθοδο της μεταφοράς του πυρήνα κυττάρου ενήλικου όντος , αφού μέχρι πρότινος αποτελούσε αξίωμα στο χώρο της επιστήμης ότι τα κύτταρα ενήλικων οργανισμών δεν είναι πλέον σε θέση να δημιουργήσουν ένα νέο αυτοτελή οργανισμό . Το γεγονός ότι η κλωνοποίηση ανθρώπινων όντων κρίνεται ως ηθικά καταδικαστέα από την

πλειονότητα του πληθυσμού και προσκρούει στις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις για την έννοια της αναπαραγωγής, της δημιουργίας και της ζωής γενικότερα, δεν είναι σε θέση να στερήσει από την κλωνοποίηση την ένταξή της στο προστατευόμενο πεδίο της επιστημονικής ελευθερίας. Η διάταξη του άρθρου 16 παρ. 1 του Συντάγματος αποσκοπεί στην προστασία όλων των επιστημονικών δραστηριοτήτων και εφαρμογών ανεξάρτητα από την αποδοχή τους από την κοινωνία και αποβλέπει στη διατήρηση της ελευθερίας της επιστημονικής κοινότητας σε περιπτώσεις όπου το κοινωνικό σύνολο εμφανίζεται αντίθετο στην εκάστοτε πρωτοεμφανιζόμενη επιστημονική δραστηριότητα. Υπό διαφορετική ερμηνευτική εκδοχή η παραπάνω συνταγματική διάταξη δε θα είχε κανένα νόημα, αφού σπανιότατα θα ετίθετο ζήτημα περιοριστικής επέμβασης της κρατικής εξουσίας σε μία κοινωνικά αποδεκτή δραστηριότητα. Τούτο βεβαίως δε σημαίνει ότι δεν οφείλεται η μεγαλύτερη δυνατή προσοχή κατά την οριοθέτηση του προστατευόμενου πεδίου ενός ατομικού δικαιώματος.

α. Η θεραπευτική κλωνοποίηση

Η κλωνοποίηση μπορεί, δεν είναι όμως απαραίτητο να στοχεύει στη γέννηση αυτοτελών ανθρώπινων οργανισμών (αναπαραγωγική κλωνοποίηση). Εκτός από την εφαρμογή της κλωνοποίησης ως μίας πρόσθετης μορφής τεχνητής αναπαραγωγής ανθρώπων, η ίδια μέθοδος μπορεί μελλοντικά να χρησιμοποιηθεί για τη δημιουργία μεμονωμένων ανθρώπινων κυττάρων, ιστών και οργάνων για διάφορους ερευνητικούς και θεραπευτικούς σκοπούς (θεραπευτική κλωνοποίηση). Στην κατηγορία αυτή εντάσσεται λ.χ. η κλωνοποίηση ανθρώπινων κυττάρων (π.χ. καρκινικών), προκειμένου να ερευνηθεί εργαστηριακά η διαδικασία εξέλιξης τους και να συναχθούν συμπεράσματα για την πρόληψη και τη θεραπεία ασθενειών ή ακόμη και η κλωνοποίηση ανθρώπινων ιστών (π.χ. δέρματος) ή οργάνων (π.χ. νεφρού ή καρδιάς), τα οποία στη συνέχεια θα χρησιμοποιηθούν για τη μεταμόσχευση σε πάσχοντες ασθενείς.

β. Η κλωνοποίηση μη ανθρώπινων οργανισμών

Ομοίως όπως και η θεραπευτική κλωνοποίηση, ως μη αντικείμενη στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια πρέπει να θεωρηθεί και η αναπαραγωγική κλωνοποίηση μη ανθρώπινων οργανισμών, δηλαδή των ζώων (περίπτωση Dolly). Η γενετική χειραγώγηση αντίκειται στην αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας μόνον όταν αναφέρεται στη δημιουργία γενετικά ομοίων ανθρώπων και όχι όταν αφορά μη ανθρώπινους οργανισμούς. Η επίκληση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ως λόγου απαγόρευσης της κλωνοποίησης ζώων αποκλείεται a priori και για έναν πρόσθετο, γενικότερο λόγο: σημείο αναφοράς της αρχής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας – η οποία πρέπει να ερμηνεύεται συστατικά – είναι το αντικείμενο και όχι το υποκείμενο της εκάστοτε πράξης, η διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 Σ απαγορεύει τις πράξεις επί ανθρώπου, οι οποίες αναιρούν την έμφυτη σ' αυτόν αξία, και όχι τις πράξεις που προέρχονται από άνθρωπο, δεν απευθύνονται, όμως, σε άνθρωπο αλλά σε άλλης μορφής έμβια όντα.

Τέλος πρέπει να σημειωθεί ότι μία ενδεχόμενη νομοθετική απαγόρευση της κλωνοποίησης ζώων δε θα αντίκειτο μόνο στο ατομικό δικαίωμα της επιστημονικής ελευθερίας, αλλά και στο έννομο αγαθό της δημόσιας υγείας. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι αυτή η μορφή κλωνοποίησης μπορεί να αποβεί χρήσιμη για τη δημιουργία γενετικά ομοίων ζώων και την αναπαραγωγή γενετικά μεταλλαγμένων ζώων που θα παράγουν πρωτεΐνες με φαρμακευτικές ιδιότητες στο γάλα τους, ενώ γενικότερα η εφαρμογή της μεθόδου της κλωνοποίησης στα ζώα θα προσφέρει σημαντικές σημαντικές γνώσεις για τον τρόπο ανάπτυξης των κυττάρων.

Οι φορείς του δικαιώματος προσφυγής στις τεχνικές της Υποβοηθούμενης αναπαραγωγής

Οι μέθοδοι της τεχνητής γονιμοποίησης θα πρέπει να εφαρμόζονται, κατ' αρχήν μόνο σε έγγαμους. Ως προς τη δυνατότητα υποβολής σε θεραπεία και αγάμων συμβιούντων συντρόφων παρατηρούμε τα εξής: το ελληνικό Σύνταγμα δεν περιλαμβάνει διάταξη, ανάλογη του άρθρου 6 παρ. 5 του Θ.Ν., με την οποία να επιβάλλεται μέσω της νομοθετικής πρόβλεψης η δημιουργία εξίσου ευνοϊκών συνθηκών για τη σωματική και ψυχική ανάπτυξη των εντός και εκτός γάμου γεννηθέντων παιδιών. Από τη συνταγματική προστασία, όμως, της παιδικής ηλικίας, νομίζουμε ότι μπορεί να συναχθεί υποχρέωση του κράτους να λάβει τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να εξασφαλισθεί νομικά στα παιδιά αυτά η

παρουσία του πατέρα τους , είτε η γονιμοποίηση έγινε με βάση το ομόλογο σύστημα , είτε όχι (οπότε θα πρόκειται για τον κοινωνικό πατέρα). Είναι δυνατόν , συνεπώς , να προβλεφθεί νομοθετικά η πατρική παρουσία ως υποχρέωση συμμετοχής στη γονική μέριμνα , ούτως ώστε τα πλέον αδύναμα κοινωνικά μέλη , τα παιδιά , να μην αποτελέσουν αντικείμενων δικαστικών διαφορών . Η νομοθετική πρόβλεψη, με την οποία θα ρυθμίζεται η αδυναμία αμφισβήτησεως της πατρότητας του παιδιού , που θα γεννιέται με αυτόν τι τρόπο σε άγαμο ζεύγος , ανταποκρίνεται στην κοινωνική δέσμευση του ατόμου .

Ο θεσμός της συμβιώσεως είναι πλέον τόσο διαδεδομένος που καθιστά επιτακτική την ανάγκη της προσαρμογής των σχετικών διατάξεων του Α.Κ. , ούτως ώστε να εξασφαλίζεται η πατρική παρουσία από πλευράς του συμβιούντος συντρόφου . Με τον τρόπο αυτό , αφενός , θα εξασφαλιζόταν η δυνατότητα αναπαραγωγής , ανεξαρτήτως της υπάρξεως γάμου , σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ . 1 του Συντάγματος , αφετέρου θα κατοχυρώνονταν τα συμφέροντα του παιδιού .

Πρωταρχικής σημασία είναι εδώ η διάταξη του άρθρου 1471 παρ . 2 , η οποία θα έπρεπε να επεκτείνει την απαγόρευση αμφισβήτησεως της πατρότητας και στο σύντροφο και - σύμφωνα με τις τελευταίες εμπειρίες στο θέμα αυτό - θα έπρεπε να απαιτεί η συναίνεση σε ετερόλογη γονιμοποίηση να δίνεται εγγράφως ενώπιον αρχής . Υποστηρίζεται ότι στα θέματα αυτά μπορεί να γίνει αναλογική ερμηνεία των όσων ήδη ισχύουν για την περίπτωση των συζύγων . Από το άρθρο 21 παρ . 1 του Συντάγματος , το οποίο αναφέρεται στην προστασία της παιδικής ηλικίας , νομίζουμε ότι συνάγεται υποχρέωση του νομοθέτη να ρυθμίσει ρητά αυτά τα θέματα , ούτως ώστε να αποφευχθεί η επιπόλαιη εφαρμογή των μεθόδων αυτών και η συνακόλουθη αμφισβήτηση της πατρότητας αυτών των παιδιών μέσω χρονοβόρων και ψυχοφθόρων δικαστικών διενέξεων . Άλλωστε , η συγκατάθεση ενώπιον των αρχών , που προβλέπουν τα αλλοδαπά δίκαια , δε γίνονται μόνο ad probationem αλλά και ad solemnitatem .

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ και ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

α. Ν 3089 / 2002 (ΦΕΚ 387 /23.12.2002

β. Υπόθεση εξωσωματικής γονιμοποίησης 2403 / 1992 Τριμ.Διοικ.Πρωτ. Θεσ/κης ΕΔΚΑ 1998 (ΛΕ' , 341)

γ. Johnson v. Carlet της 20.5 1993 , Supreme Court of California , In Bank ,851 Pacific Reporter , 2nd series

Το σύνολο των θεμάτων δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου , τα οποία μπορεί να δημιουργηθούν λόγω της προσφυγής άτεκνου ζεύγους σε φέρουσα μητέρα αντιμετώπισε το Δικαστήριο Supreme Court της Καλιφόρνιας .

Στην υπόθεση αυτή , με ωάρια και σπερματοζωάρια ενός ζεύγους δημιουργήθηκε έμβρυο το οποίο δόθηκε για κυοφορία σε φέρουσα γυναίκα , επειδή η σύζυγος δε μπορούσε να κυοφορήσει το παιδί και κυρίως , για λόγους υστερεκτομής . Στο συμβόλαιο προβλεπόταν ότι η φέρουσα μητέρα θα λάμβανε το χρηματικό ποσό και ασφάλεια για τις υπηρεσίες της , θα παρέδιδε το παιδί μετά τη γέννησή του στο ζεύγος από τους γαμέτες του οποίου είχε δημιουργηθεί , για υιοθεσία και θα παραιτούταν από τα δικαιώματά της ως γονέας . Λόγω οικονομικών διαφορών μεταξύ του ζεύγους και της φέρουσας μητέρας , η τελευταία αρνήθηκε να παραδώσει το παιδί και ζήτησε να αναγνωρισθεί βάσει του τοκετού ως η μόνη μητέρα . Το δικαστήριο έκρινε ότι τα συμβόλαια περί φέρουσας μητέρας δεν αντίκειται στη συνταγματική απαγόρευση της ακούσιας δουλείας . Το δικαστήριο έκρινε ότι τέτοιος κίνδυνος δε μπορούσε να συναχθεί από το συγκεκριμένο συμβόλαιο , στο οποίο δεν υπήρχαν στοιχεία σκληρότητας ή εξαναγκασμού .

Συνομογραφίες

ΑΕΔ Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο
ΑΠ Άρειος Πάγος
Βλ. βλέπε
Δ δίκη
Εκδ. εκδόσεις
Έκδ. έκδοση
ΕλλΔνη Ελληνική Δικαιοσύνη
επ. επόμενα
ημιτ. Ημίτομος
κεφ. Κεφάλαιο
λ.χ. λόγου χάριν
μεταφρ. Μετάφραση
ν. νόμος
ΝοΒ Νομικό Βήμα
οπ.παρ. όπου παραπάνω
παρ. παράγραφος
π.χ. παραδείγματος χάριν
Σ ισχύον Σύνταγμα
σελ. σελίδα
ΣΤΕ Συμβούλιο της Επικρατείας
τεύχ. Τεύχος
υποκεφ. Υποκεφάλαιο
υποσ . υποσημείωση
τόμ. Τόμος
ΦΕΚ Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

Συμπερασματικές Κρίσεις

Από τα όσα παραθέσαμε παραπάνω , γίνεται εύλογα αντιληπτό ότι η γενετική τεχνολογία και τα επιτεύγματά της , έχουν εισβάλει στη ζωή του σύγχρονου Έλληνα και με την αλματώδη εξέλιξή τους έχουν καταστήσει την επίλυση και αντιμετώπιση των γενετικών προβλημάτων ευκολότερη . Οι ραγδαίες εξελίξεις και οι αδιαμφισβήτητες πρόοδοι στους τομείς της Ιατρικής και της Γενετικής έχουν γεννήσει αναρίθμητες ελπίδες και φόβους. Ελπίδες σχετικά με την καταπολέμηση της στειρότητας και την ικανοποίηση της έμφυτης επιθυμίας αποκτήσεως φυσικών απογόνων . Οι φόβοι που προκλήθηκαν οφείλονται ακριβώς στις ίδιες τις δυνατότητες των νέων ιατρικών μεθόδων: φόβοι ως προς τους κινδύνους, οι οποίοι συνοδεύουν τις νέες μεθόδους και δεν έχουν ακόμη καταγραφεί πλήρως' φόβοι ως προς την πιθανότητα γενίκευσης της προσφυγής στις νέες θεραπείες καταπολεμήσεως της στειρότητας .

Η Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή αποτελεί το άλλο πρόσωπο της Γενετικής Τεχνολογίας. Οι σύγχρονες μέθοδοι της γενετικής εξασφαλίζουν νέες δυνατότητες τεκνοποιίας .

Σπερματέγχυση

Εξωσωματική γονιμοποίηση (in vitro Fertilization)

Έκπλυση (Lavage , Asspulen)

Μεταφορά γαμετών στις σάλπιγγες

Φέρουσα ή υποκατάστατη μητέρα

Κλωνοποίηση

Ο άνθρωπος θαυμαστής της εξέλιξης και προόδου συνάμα , συμμετοχος στις νέες αναπαραγωγικές διαδικασίες , εκπλήσσεται με την εξέλιξη στον τομέα της γενετικής και της Βιοϊατρικής και ως μη δυνάμενος να υπερκεράσει τα προβλήματα στειρότητας που ανακύπτουν πιστεύει στις νέες μεθόδους και βασίζεται σε αυτές .

Περίληψη

Ο θαυμαστός κόσμος της γενετικής τεχνολογίας και της Βιοϊατρικής ,θέλγει τα σύγχρονα

ζευγάρια που αντιμετωπίζουν προβλήματα στειρότητας και καταφεύγουν στις μεθόδους της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής .

Ωστόσο ,με τις σύγχρονες αυτές μεθόδους(σπερματέγχυση , εξωσωματική γονιμοποίηση , έκπλυση , μεταφορά γαμετών στις σάλπιγγες , φέρουσα ή υποκατάστατη μητέρα , κλωνοποίηση- μη ανθρώπινων οργανισμών, κυρίως για θεραπευτικούς λόγους –)εκτός από την επικείμενη ευτυχία του ζευγαριού , ανακύπτουν και διάφορα προβλήματα συνδεδεμένα με την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή.

Ειδική νομοθεσία από τον Έλληνα νομοθέτη δεν έχει προβλεφθεί , αλλά το δικαίωμα προσφυγής σε αυτές τις μεθόδους κατοχυρώνεται βάσει της διάταξης του άρθρου 5 παρ. 1 του Συντάγματος . Είναι αναμφισβήτητο , ότι η πρόοδος αυτή έχει οδηγήσει τους ανθρώπους στην επανεκτίμηση των δυνατοτήτων της γενετικής τεχνολογίας και της Βιοϊατρικής .

Summary of the project

The admirable world of genetic technology and Bio-medicine , attracts the modern couples which face problems of sterility and take refuge in the methods of supported reproduction . However ,with these modern methods , except for the coming happiness of the couple, different problems related to the supported reproduction are born .

There has not been planned special legislation from the Greek legislator , but the right of the appeal in these methods is secured according to layout of the article 5 paragraph 1 of the Regiment . It is indisputable , that this progress has driven people to the reappraisal of capacities of genetic technology and of Bio-medicine .

Λήμματα : υποβοηθούμενη αναπαραγωγή , γενετική τεχνολογία , βιοϊατρική , γονιμοποίηση .

Βιβλιογραφία

Ελληνική :

- 1.Βιοϊατρικές εξελίξεις και συνταγματικό δίκαιο , Ισμήνη Κριάρη Κατράνη (εκδ. Σάκκουλας)
1. Η ανθρώπινη κλωνοποίηση , Ανρί Ατλάν , Μάρκ Οζέ , Ντελμά Μαρτύ ,Ροζέ Πολ Τρουά , Ναντίν Φρέσκο (εκδ. Καστανιώτης)
2. Κοινωνικός Ανθρωπισμός και ανθρώπινα δικαιώματα , ΝοΒ 1980 , 1841 ,Δημητρόπουλος Α.
3. Η συνταγματική προστασία του ανθρώπου από την ιδιωτική εξουσία, Αθήνα –Κομοτηνή , Δημητρόπουλος Α.(εκδ. Σάκκουλας)
4. Συνταγματικό δίκαιο Γ, Αθήνα –Κομοτηνή 1985 , Τσάτσος Δ.,(Αντώνης Σάκκουλας)
5. Γενετική Τεχνολογία και Θεμελιώδη δικαιώματα, Ισμήνη Κριάρη Κατράνη (εκδ. Σάκκουλας)
6. Η Βιολογία ως ιδεολογία : δόγμα του DNA , Richard Lewontin , Κων/νος Κριμπάς (Σύνταγμα)
7. Κλώνοι , Michael Marshall Smith (Μέδουσα)
8. Παρενθετική μητρότητα , Αγαλλοπούλου Π.
9. Βιοϊατρική και προκυοφορούμενος , Ανδρουλιδάκη – Δημητριάδη Ισμ.
10. Σπέρμα , ωάριο και γονιμοποιημένο ωάριο που βρίσκεται έξω από το ανθρώπινο σώμα .Η νομική τους φύση και μεταχείριση κατά το αστικό δίκαιο ,Αρμ.1999/4 ,σελ.465 επ. Κουνουγέρη Μανωλεδάκη
11. Περιοδικό « Η δράσις μας » Ιούνιος –Ιούλιος 1995 , άρθρο « Αναπαραγωγική τεχνολογία ,προβληματισμοί και διλήμματα » , Εμμ .Δ. Παναγόπουλος

Εφημερίδες:

1. Έθνος 24.4.2002
2. Βήμα 8.3.1998

Ξένη:

La revolution biologique et genetique face aux exigences du droit , RDP 1984 , σελ. 1255 , Robert Jacques

